

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 7 Sayı: 34 Volume: 7 Issue: 34

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

DUA TUTUM ÖLÇEĞİ: GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI
PRAYER ATTITUDE SCALE: A STUDY ABOUT THE RELIABILITY AND VALIDITY

Ahmet ALBAYRAK*

Yusuf ACUNER**

Beyazıt Yaşar SEYHAN***

Öz

Dua etme pratiği öncelikle insanın, varoluşu, hem kendi varlığı, hem de evren açısından nasıl değerlendirdiğiyle ilgili bir tutumdur. Ayrıca duanın, inanç ve inançsızlık arasındaki dindarlık açısından tutum ve davranışları belirleyici bir köprü olduğunu söyleyebiliriz. William James dua etmeyi kutsal kabul edilen güç ile konuşma veya spiritüel paylaşım biçimi olarak tanımlar. Gençlik döneminde yapılan duaların insan için ayrı bir değeri vardır.

Genç-yetişkinlik dönemi bireylerinde Dua Tutum Ölçeğinin geliştirilmesinde, tutum ve yetenek testlerinin geliştirilmesindeki işlem basamakları uygulanmıştır. Geliştirilen ölçek 34 maddeden oluşmaktadır. Faktör analizi sonucu Dua Tutum Ölçeğinin *üç faktörlü bir yapıda* olduğu anlaşılmıştır. Ölçeği oluşturan faktörlerin açıkladığı varyans oranları, 1. Faktör % 18,77; 2. Faktör %14,69; 3. Faktör 14,38'dir. Ölçeğin açıkladığı toplam varyans oranı ise %47,84'dür. Ölçekte yer alana maddelerin içeriği dikkate alınarak yapılan isimlendirme ile faktörlerin isimleri şöyledir: *Amaç, Sıklık, His ve Şuurluluk*. Her bir boyut için hesaplanan Cronbach Alpha iç tutarlık katsayılarının Amaç boyutu için ,88; Sıklık ve His-Şuurluluk boyutları için ,87 olarak bulunduğu anlaşılmaktadır. Ölçeğin geneli için hesaplanan güvenilirlik katsayısı ,94'dür. Buna göre hem ölçeğin boyutları hem de bütünü açısından iç tutarlık kat sayısı kabul edilir düzeyde olduğundan buna dayalı olarak ölçeğin güvenilir olduğu ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Dua, Dinî tutum, Dua Tutum Ölçeği.

ABSTRACT

To pray the practice of one's existence, as their presence, as well as an attitude about what is evaluated in terms of how the universe. In addition to prayer, of religiosity between belief and disbelief in terms of attitudes and behaviors, it could be say that a determinant bridge. William James, are considered to be sacred to pray with power defines as a form of speech or spiritual sharing. Youth prayer made for people of the period, there is a separate value.

To develop of the Prayer Attitude Scale in the Young adult individuals, attitude and talent in the aptitude test has been applied in the development of process steps. Developed the scale consists of 34 items. Factor analysis in a structure as a result of Prayer Attitude Scale tri-factor was understood. Variance in rates announced by the factors that make up the scale, 1. Factor % 18,77; 2. Factor % 14,69; 3. Factor is % 14,38. The scale rate of total variance explained is % 47,84. Scale of the content is analyzed by considering the factors on which the names of the nomenclature are as follows: Purpose, Frequency, Sensation and Consciousness. Each dimension is calculated for the Cronbach Alpha internal consistency coefficients are the purpose for the size ,88; and the frequency and sensation-consciousness for dimensions, it is understood that for the size ,87. Accordingly, both in terms of the dimensions of the scale as well as internal consistency since it is considered number of floors as the scale has been demonstrated is trustworthy.

Keywords: Prayer, Religious Attitude, Prayer Attitude Scale.

* Doç. Dr.; Uludağ Ün. İlahiyat Fak. Din Psikolojisi AD Öğretim Üyesi.

** Yrd. Doç. Dr.; Recep Tayyip Erdoğan Ün. İlahiyat Fak. Din Eğitimi AD Öğretim Üyesi.

*** Yrd. Doç. Dr.; Cumhuriyet Ün. İlahiyat Fak. Din Psikolojisi AD Öğretim Üyesi.

1. GİRİŞ

DUAYA İLİŞKİN KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Dua, insanın ilahî kader zemininde Tanrı ile kurduğu özel ilişkisidir. Dua etmeyi önemseyen insan, dualarıyla gerçek bir evrensel perspektife kavuşabilir (Wierzbicka, 1994: 45). Çünkü insan, dua zamanlarında hem kendisinin, hem de dünyanın Tanrı'nın ışığıyla aydınlandığını hissedebilir. Jung'un Tanrı'yı, insan ruhunda en güçlü etkiyi yapabilen, bilinçaltına damgasını vuran psikolojik gerçeklik (Jung, ts. 97-99) olarak tanımlamasından hareketle diyebiliriz ki insan inandığı varlığı tanımlarken ona hangi sıfatları yüklüyorsa o çerçevede dua edecektir. Duanın, inanç ve inançsızlık arasındaki tutum ve davranışları belirleyici bir köprü olduğunu söylememiz mümkündür. İbn Haldun, bir amelin değerinin ve şerefının ona duyulan ihtiyaç ölçüsünde artacağını belirtir (1991: 918). İnsan gerçek derinliğiyle dua davranışına yöneldiğinde onun bu dua hareketi, ihtiyacının arz edilmesi anlamına geldiği gibi aynı zamanda ihtiyacının karşılanacağına da işaretir (el-Cevziye, 2003: 37).

Dua, ruhî âlemin esrarlı sonsuzluğuyla olan bağlantımızı sağlamakta (Carrel, 1967: 44) ve varlığımızın boyutlarını derinleştirmektedir. Böylece dua eden insan, evrene pozitif bir enerji yaymaktadır. İnsan sıradanlaşmış bir davranıştan uzak olarak duaya yöneliyorsa, bu dua öncesinde bilinçli veya bilinçsiz olarak hem zihinsel, hem de duygusal bir yoğunlaşma halindedir. Bu yoğunluğun yönü, dua edecek olanın Allah karşısındaki acziyetini idraki açısından içe doğrudur. Ancak içteki yoğunlaşma, öncelikle hissedilen manevî haz olarak dışa yansımaya başladıkça yön değiştirir.

Kierkegaard'ın, dua etmenin Tanrı'yı değil, dua edeni değiştireceğini söylemesi, bu değişimin ifadesidir (Phillips, 1965: 56). Avuçlarda biriktirilip göklere saçılan duaların yağmur şeklinde geri gelmesi, duanın söz konusu çift yönlülüğünü betimler. Aynı zamanda dindar insan dua ile kendi iç dünyasına paralel olarak Tanrı'nın varlığında yükseliğe giden yolu bulmaktadır. Çünkü insan ruhu, hayat akışının bir parçası olarak yükselme ve böylece kusursuzluğa ulaşma tecrübesine katılma yeteneğindedir (Adler, 1993: 296). İnsanın bu yeteneğinden dolayıdır ki, Brown, din ve psikolojide duanın konumunu tartışırken, analizlerini dua ve dolaylı bir şekilde dinî tecrübe üzerinde yoğunlaştırdığını belirtir (Brown, 1994: 1).

Dua edenin insanın psikolojik yapısında meydana gelen olumlu hisler, sadece kendisi için değil, aynı zamanda hayatın doğal akışın için de anlamlı ve faydalı hislerdir. Bir talebi karşılama veya huzur bulma anlamında duanın fonksiyonel değeri yüksek olsa da, hatta Allah bir şeyin gerçekleşmesini murat ettiyse onu önce dua ile istetebilir diye düşünülse bile, insanın ihtiyacı olmadığı bir zamanda yaptığı duadan aldığı psikolojik haz çok daha fazladır.

Kişinin muhtaç iken yaptığı dua mum ışığı gibiyse, *genç* ve güçlü iken yaptığı dua, mumun ışığını binlerce kez ihata edebilecek güneş değerindedir (Tarhan, 2009: 103). Fonksiyonel olarak dua sadece bilişsel bir zeminde istemek demek değildir. Yani, duayı sadece bir dileğin yerine getirilmesine neden olacak bir olgu olarak düşünmemek gerekir. Çünkü dua ile o duadan gerçekleşmesi beklenen dilek arasında herhangi bir nedensellik ilişkisi yoktur. Dine veya dua gibi ritüel pratiklere, doğanın yanlış ve eksik kavranışından kaynaklanan bir zihinsellik atfetmenin hiçbir antropolojik değeri olmadığı da bilinmektedir (Yavuz, 2009: 217).

DUA ÇALIŞMALARINA GENEL BAKIŞ

Dua ile ilgili çalışmalar Din Psikolojisi'nin ilk dönemlerine kadar dayanır. William James (1902) dua etmeyi kutsal kabul edilen güç ile konuşma veya spiritüel paylaşım biçimi olarak tanımlar. Daha sonraki dönemlerde dua ile ilgili çalışmalar hem ölçek geliştirme hem anket soruları oluşturma şeklinde tezahür etmiştir. Yurt dışı çalışmalarda çeşitli dua etme biçimleri tespit edilmiş ve bunlarla ilgili çalışmalar yürütülmüştür. Bunların bir kısmında dua etmenin yirmibir farklı biçimi saptanmışken (Foster, 1992), yedi farklı çalışmada ise dua etmenin dört ile dokuz farklı biçimine rastlanılmıştır. Polomo ve Pendleton (1991) farklı dua etme biçimlerini saptamak için çeşitli dua etme aktivitelerini tanımlayan 15 maddelik bir ölçek geliştirmiş ve bu ölçeğin faktör analizinde dört tür dua etme biçimi elde edilmiştir. Luckow ve arkadaşları tarafından geliştirilmiş ve James P. David tarafından yeniden gözden geçirilmiş bir dua tutum ölçeği bulunmaktadır (1997). Bu ölçek Colorado ve Indiana Üniversitelerindeki bazı katılımcılar ile bir grup kanser hastası üzerinde uygulanmıştır. 28 maddelik dua tutum

ölçeğinin 6 alt faktörü bulunmuştur. Faktörler şunlardır: "itiraf (confession)", "istek (petition)", ritüel (ritüel)", meditasyonel (meditation)", "meditasyonel gelişim (meditation-improvement)", alışkanlık (habituel)" ve "af olma isteği (compassionate petition)". Meadow ve Kahoe (1984) kendi yaptıkları çalışmada ise dua etme biçimleri olarak dilek, şükran, başkaları için yapılan dua, tapınma ve günah çıkarma, ithaf, paylaşma duaları olduğu ileri sürülmektedir. Batı bilimsel literatüründe genel olarak dua etme biçimleri şunlardır: "dilek duası", ritüel dua", "meditasyonel dua", "günah çıkarma", "şükran duası", "kendini geliştirme duası" ve "alışkanlık edinilmiş dua".

Batı literatüründeki bu dua çeşitleri hakkında çeşitli araştırmalara rastlanılır. Bunlardan en dikkat çekici olanları duanın insanın psikolojik sağlığına katkısının olup olmadığına ilişkin çalışmalardır (bk. McCullough, 1995; Polomo ve Pendleton, 1991; Larson ve Larson, 2003; Folkman, Lazarus, Dunkel-Schetter, De Longis ve Gruen, 1986; Bjorck ve Cohen, 1993).

2. YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın amacı, modeli, çalışma grubu, veri toplama aracı, verilerin toplanması ve analizine yer verilmiştir.

ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmanın amacı genç-yetişkinlik dönemi bireylerin dua tutumlarını ölçebilecek geçerli ve güvenilir bir *Dua Tutum Ölçeği* geliştirmektir.

ARAŞTIRMANIN MODELİ

Araştırma modeli, araştırmanın konusunun belirlenmesinden sonuçlandırılmasına kadar geçen sürede ortaya konulan faaliyetlerin bütünü olarak tanımlanmaktadır (Aslantürk, 1999, Sencer, 1989). Araştırmalarda model, araştırmacının amacına yönelik olarak seçtiği "tarama" ya da "deneme" modellerinden biri olur. Bu çalışmada tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modelinde gereksinim duyulan veriler, çalışma evereni içinden seçilen örneklemden, çeşitli bilgi toplama araçları kullanılarak toplanılmaktadır. Herhangi bir müdahale olmaksızın soruna ilişkin durumun olduğu şekliyle betimlenmeye çalışılır. Araştırmaya ilişkin konu, olay, birey ya da nesne, kendi şartları içinde olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır (Karasar, 1994).

ARAŞTIRMA GRUBU

Bu çalışmada kullanılan veriler iki farklı zamanda iki farklı grup üzerinde yapılan uygulama sonunda elde edilmiştir. Buna göre, birinci grubu 2007 yılında Dokuz Eylül, Selçuk, Dicle ve Rize Üniversitelerinin İlahiyat ve Fen-Edebiyat Fakültelerinin Matematik, Fizik, Kimya, Biyoloji ve İstatistik bölümlerinde okuyan toplam 798 öğrenci oluşturmaktadır. Bunlardan 405'i İlahiyat fakültesinde 393'ü Fen-Edebiyat Fakültesi'nin çeşitli bölümlerinde öğrenim görmektedir. Bu çalışma grubundaki öğrencilerin 497'si kız, 271'i erkektir. İkinci uygulamanın yapıldığı grubu ise Cumhuriyet Üniversitesi'nde 2013 yılında İlahiyat, Eğitim, Edebiyat, İktisat ve Mühendislik bölümlerinde okuyan toplam 672 öğrenci oluşturmaktadır. Bunların fakültele göre dağılımları; İlahiyat 118, Eğitim 188, Edebiyat 126, İktisat 109, Mühendislik 131 şeklindedir. Bu grupta 432 kız, 240 erkek öğrenci bulunmaktadır.

VERİ TOPLAMA ARACI GELİŞTİRME SÜRECİ

Bu çalışmada veri toplama aracı olarak araştırmacılar Acuner ve Albayrak tarafından daha önce geliştirme çalışması yapılmış olan "Dua Tutum Ölçeği" kullanılmıştır (Albayrak, 2009, 2013). Dua Tutum Ölçeği'nin geliştirilmesinde, tutum ve yetenek testlerinin geliştirilmesindeki işlem basamakları uygulanmıştır. Dua ve dinî tutum alanında yapılan yerli ve yabancı literatür taranarak 54 maddelik bir madde havuzu oluşturulmuştur. Ölçeğin geçerliliği için Din Psikolojisi, Psikoloji ve Din Eğitimi alanlarındaki uzmanların yazılı olarak görüşleri alınmıştır. Uzman görüşlerinin analizi sonunda uygun bulunmayan maddeler çıkarılmıştır. Bu işlemlerden sonra 48 maddelik ön uygulama formu, Rize Üniversitesi'nde (Eğitim Fakültesi'nden 133 öğrenci, İlahiyat Fakültesi'nden 101 öğrenci, Rize Meslek Yüksek Okulu'ndan 97 öğrenci, Ardeşen Meslek Yüksek Okulu'ndan 86 öğrenci) 417 öğrenciye uygulanmıştır. Uygulanan formlardan yapılan ön incelemede 400 form değerlendirmeye alınmıştır. Yapılan bu ön uygulamada madde toplam korelasyonu .30'un altında bulunun 14 madde ölçek formunda çıkarılmış ve 34 maddelik ölçekle uygulamalar yapılmıştır.

Dua Tutum Ölçeği cevaplarının puanlanmasında beşli bir derecelendirme kullanılmıştır. Buna göre, ölçekte yer alan maddelerin deneklerin düşünce ve davranışlarına ne derece uyup uymadığını, “çok uygun= 5”, “uygun=4”, kısmen uygun=3”, “uygun değil=2” ve “hiç uygun değil=1” seçeneklerinden birini işaretleyerek cevap vermeleri istenmiştir.

Ön uygulama ile elde edilen verilerden ölçeğin faktör yapısını belirlemek için açımlayıcı faktör analizi yapılmıştır. Faktör analizi sonucu *Dua Tutum Ölçeğinin üç faktörlü bir yapıda* olduğu anlaşılmıştır. Bu üç faktörlü yapının geçerliliğini test etmek için genellikle ölçek geliştirme çalışmalarında önceden belirlenmiş veya kurgulanmış bir yapının doğrulanması amacıyla yapılan *Doğrulamalı Faktör Analizi* kullanılmıştır. Dua Tutum Ölçeğinden elde edilen değerlerin ne kadar güvenilir olduğunu tespit etmek için Cronbach Alpha iç tutarlık katsayısı kullanılmıştır.

VERİLERİN TOPLANMASI

Bu çalışmaya esas teşkil eden veriler, gerekli izinler alındıktan sonra 2009 yılında Dokuz Eylül, Selçuk, Dicle ve Rize Üniversitelerinde ve 2013 yılında Cumhuriyet Üniversitesi'nde yapılan uygulamalardan elde edilmiştir.

VERİLERİN ANALİZİ

Araştırmalardan elde edilen verilerden ölçeğin faktör yapısını belirlemek için SPSS 16.0 paket programı kullanılmıştır. Dua Tutum Ölçeğinin faktör yapısını doğrulamak için “doğrulamalı faktör analizi” ise AMOS 18.0 paket programı kullanılarak yapılmıştır.

3. BULGULAR

Bu başlık altında *Dua Tutum Ölçeğine* ilişkin yapılan açımlayıcı ve doğrulamalı faktör analizi sonuçları yer almaktadır.

AÇIMLAYICI FAKTÖR ANALİZİ

Kaiser Mayer Olkin (KMO) değeri ve Bartlett testi sonuçlarına göre araştırmada yer alan örneklemelerin uygunluğu kanıtlanmaya çalışılmıştır. Elde edilen veriler aşağıdaki Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1: Dua Tutum Ölçeğine İlişkin KMO Değeri ve Bartlett Testi Sonuçları

		Uygulama I (2009)	Uygulama II (2013)
KMO		,927	,960
Testi	Bartlett		
	Chi Square	10591,991	4985,112
	df	561	561
	P	,000	,000

Tablo 1 incelendiğinde her iki uygulamada örneklem uygunluğunu belirlemek için KMO değerleri I. uygulama için ,927, II. uygulama için ise ,960 olarak hesaplanmıştır. Bulunan bu değerlerin açımlayıcı faktör analizi için geçerli ölçüt olarak kabul edilen ,60’dan büyük olduğu görülmektedir. Bunun yanında Ki-Kare değerleri anlamlı düzeydedir. Ayrıca her iki uygulama için yapılan Bartlett test sonuçlarına göre “p” değerinin anlamlı düzeyde olduğu bulunmuştur.

Dua Tutum Ölçeğinin, yapı geçerliğini ve kaç faktörden oluştuğunu belirlemek amacıyla II. uygulamadan elde edilen verilere Maximum likelihood yöntemi ve Varimax dik döndürme tekniği uygulanmıştır. Bu işlemten sonra ölçeğe ilişkin ortaya çıkan faktör yapısı Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2: Dua Tutum Ölçeğinin Faktör Yapısı

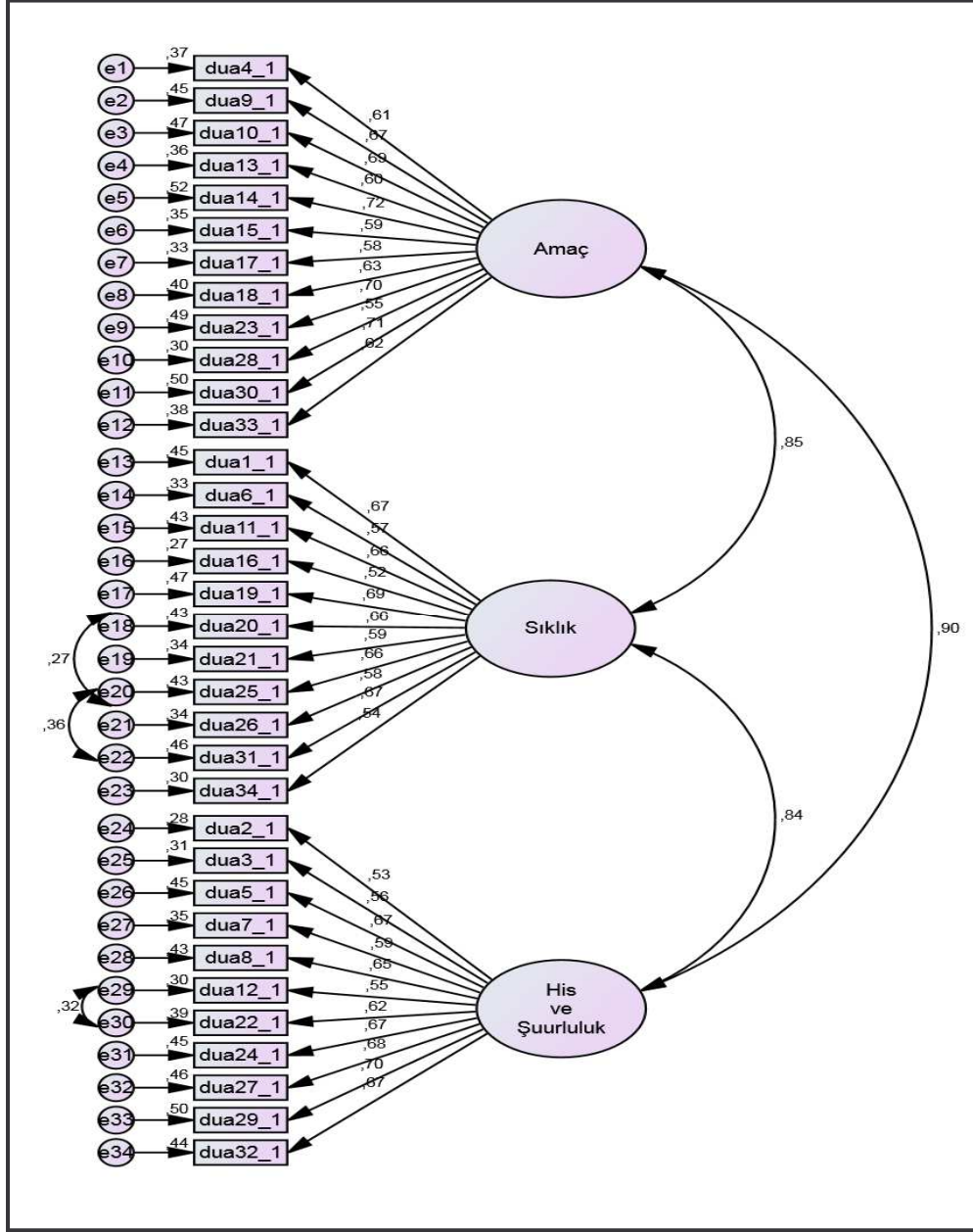
Madde No	Faktör Yük Değerleri		
	Faktör 1	Faktör 2	Faktör 3
Dua 23	,734		
Dua 10	,673		
Dua 13	,659		
Dua 9	,625		
Dua 30	,599		
Dua 17	,584		
Dua 14	,581		
Dua 18	,581		
Dua 4	,486		
Dua 15	,463		
Dua 33	,457		
Dua 28	,423		
Dua 1		,356	
Dua 25		,792	
Dua 31		,754	
Dua 20		,718	
Dua 34		,660	
Dua 11		,629	
Dua 19		,505	
Dua 6		,436	
Dua 16		,438	
Dua 26		,413	
Dua 21		,402	
Dua 8			,665
Dua 27			,629
Dua 7			,616
Dua 5			,601
Dua 3			,596
Dua 22			,591
Dua 2			,551
Dua 12			,515
Dua 24			,424
Dua 32			,394
Dua 29			,368
Faktörlerin Varyans Oranı	18,77	14,69	14,38
Toplam Varyans Oranı		47,84	

Yapılan açımlayıcı faktör analizi sonuçlarına göre Dua Tutum Ölçeğinin üç faktörden oluştuğu saptanmıştır. Ölçekte yer alan maddelerin madde yükleri ,356 ile ,792 aralığındadır. ,35'in altında değer alan madde olmadığından ölçekten madde atılmamıştır. Ölçeği oluşturan faktörlerin açıkladığı varyans oranları, 1. Faktör % 18,77; 2. Faktör %14,69; 3. Faktör 14,38'dir. Ölçeğin açıkladığı toplam varyans oranı ise %47,84'dür.

Ölçekte yer alana maddelerin içeriği dikkate alınarak yapılan isimlendirme ile faktörlerin isimleri ve içerdikleri maddeler şu şekildedir: Faktör 1: Duanın *Amaç* Boyutu (Dua 4, Dua 9, Dua 10, Dua 13, Dua 14, Dua 15, Dua 17, Dua 18, Dua 23, Dua 28, Dua 30, Dua 33), Faktör 2: Duanın *Sıklık* Boyutu (Dua 1, Dua 6, Dua 11, Dua 16, Dua 19, Dua 20, Dua 21, Dua 25, Dua 26, Dua 31, Dua 34), Faktör 3: Duanın *His ve Şuurluluk* Boyutu (Dua 2, Dua 3, Dua 5, Dua 7, Dua 8, Dua 12, Dua 22, Dua 24, Dua 27, Dua 29, Dua 32). Buna göre "Amaç" faktörü 12 maddeden oluşurken, "Sıklık" ve "His ve Şuurluluk" faktörleri 11 maddeden oluşmuştur.

DOĞRULAYICI FAKTÖR ANALİZİ

Dua Tutum Ölçeğinin üç faktörlü yapısı birinci düzey doğrulayıcı faktör analizi ile test edilmiştir. Birinci düzey doğrulayıcı faktör analizi sonuçları Şekil 1’de gösterilmiştir.

Şekil 1. Birinci Düzey Doğrulayıcı Faktör Analizi

Dua Tutum Ölçeğini için yapılan birinci düzey doğrulayıcı faktör analizi sonucunda oluşan uyum iyiliği değerleri Tablo 3’de gösterilmiştir. Buna göre uyum iyiliği değerleri kabul edilebilir aralıklarda olduğundan açıklayıcı faktör analizi sonunda faktörleri oluşturan maddelerden hiç biri çıkarılmamıştır.

Tablo 3. Birinci Düzey Doğrulayıcı Faktör Analizi Uyum İyiliği Değerleri

Genel Model	χ^2 / df	GFI	GFI	RMSEA	SRMR
Dua Tutum Ölçeği	3,46	,852	,831	,061	,050

Dua Tutum Ölçeğini oluşturan faktörlerin ortalama, standart sapma, Cronbach Alpha değerleriyle birlikte faktörleri arasındaki ilişkilere yönelik sonuçlar Tablo 4’de gösterilmiştir.

Tablo 4. Duan Tutum Ölçeği Faktörleri Ortalama, Standart Sapma, Cronbach Alpha Değerleri ve Arasındaki İlişkiler

Faktör	Ort.	Standart Sapma	Amaç	Sıklık	His ve Şuurluluk	Cronbach Alpha
Amaç	49,18	5,99				,88
Sıklık	42,48	7,37	,737**			,87
His ve Şuurluluk	48,47	6,38	,769**	,728**		,87
Toplam						,94

**p< ,01

Tablo 4 incelendiğinde Dua Tutum Ölçeğini oluşturan Amaç, Sıklık, His-Şuurluluk boyutları arasında pozitif anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Bunun yanında her bir boyut için hesaplanan Cronbach Alpha iç tutarlık katsayılarının Amaç boyutu için ,88; Sıklık ve His-Şuurluluk boyutları için ,87 olarak bulunduğu anlaşılmaktadır. Ölçeğin geneli için hesaplanan güvenilirlik katsayısı ,94’dür. Ulaşılan bu sonuçlara dayalı olarak geliştirilme çalışması yapılan Dua Tutum Ölçeğinin güvenilir olduğu söylenebilir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Dua etme pratiği öncelikle insanın, varoluşu, hem kendi varlığı, hem de evren açısından nasıl değerlendirdiğiyle ilgili bir tutumdur. Diğer dinî tutumlarıyla organizeli olarak dua ile insan, kendisinin ve dünyanın Tanrı’nın ışığıyla aydınlandığı hissini yaşayabilir. Gençlik döneminde yapılan duaların insan için ayrı bir değeri vardır. Çünkü gençte, ne çocukluk döneminin saflığı, ne de yaşlılık döneminin olgunluğu vardır. Gencin dua ile ilgili tutumu da bu çerçevede gelişmektedir.

Dua tutumu, bireyin dini yapısının temel öğelerinden biridir. Dua ile ilgili çalışmalar, bireyin dini yapısının belirlenmesi sürecinde Din Psikologlarına veri sağlama açısından önem kazanmaktadır. Ayrıca dua tutumunun belirlenmesi, bireylere yönelik yapılacak Din Eğitimi etkinliklerinin içeriğinin netleşmesine de katkı sağlayacaktır. Yabancı alanyazında Dua Tutumuna ilişkin ölçekler varken (örneğin, Luckow ve diğr. “Structure of Prayer Scale”, Hill, 1999: 70-72) Türkçe alanyazında Dua Tutum ölçeğinin bulunmaması bir eksiklik olarak görülmüştür. Bu bağlamda Dua Tutum Ölçeğinin geliştirilmesi önem taşımaktadır.

Bu çalışmada bireylerin dua tutumlarını belirlemeye yönelik bir ölçek geliştirilmesi amaçlanmıştır. Ölçek geliştirme çalışmasında çalışma grubu olarak üniversitede öğrenim gören bireyler seçilmiştir. Ölçek bundan sonra çeşitli araştırmacılar tarafından yapılacak çalışmalarda farklı popülasyonlara uygulanabilir. Bu çalışmalarda elde edilecek sonuçlar alanyazına katkı sağlayacaktır.

Yapılan açımlayıcı faktör analizi sonucunda döndürme öncesi ve döndürme sonrası elde edilen değerlerin farklılaştığı görülmüştür. Bu sonuç ölçeğin geçerliği ve güvenilirliğine bir kanıt olarak değerlendirilmiştir. Ölçek Amaç, Sıklık ve His-Şuurluluk olarak isimlendirilen üç faktörden oluşmuştur. Ölçeğin açıkladığı toplam varyans oranı % 47,84 olarak bulunmuştur.

Dua Tutum Ölçeğinin üç faktörlü yapısı Doğrulayıcı Faktör Analizi ile test edilmiştir. Birinci düzey faktör analizi sonucu modelin iyi uyum değerlerine sahip olduğu söylenebilir. Son olarak ölçeğin güvenilirliğini ortaya koymak için Cronbach Alpha iç tutarlık kat sayıları hesaplanmıştır. Buna göre hem ölçeğin boyutları hem de bütünü açısından iç tutarlık kat sayısı kabul edilir düzeyde olduğundan buna dayalı olarak ölçeğin güvenilir olduğu ortaya konmuştur. Dua Tutum Ölçeği öncelikle din bilimleri alanyazında ve diğer beşeri bilimler alanyazında kullanılabilir niteliktedir.

KAYNAKÇA

- ADLER, Alfred (1993). *Psikolojik Aktivite (Üstünlük ve Toplumsal İlgisi)*, çev. Belkıs Çorakçı, İstanbul: Say Yay.
- ALBAYRAK, Ahmet (2009). *Üniversite Gençlerinin Dua Tutum ve Davranışları*, Rize: Karadeniz Yay.
- ALBAYRAK, Ahmet (2013). *Geçlerde Dua Psikolojisi*, İstanbul: Düşünce Kitabevi.
- ARSLANTÜRK, Zeki (1999). *Araştırma Metot ve Teknikleri*, İstanbul: MÜ. İFA V. Yay.
- BJORCK, J. P. & Cohen, L. H. (1993). "Coping with Threats, Losses, and Challenges", *Journal of Social and Clinical Psychology*, vol. 34, s. 224-233.

- BROWN, Laurence Binet (1994). *The Human Side of Prayer (The Psychology of Praying)*, Birmingham: Religious Education Press.
- CARREL, Alexis (1967). *Dua*, çev. M. Alper Yüçetürk, İstanbul: Yağmur Yay.
- EI-CEVZİYYE, İbn Kayyim (2003), *Dua ve Yaşam (ed-Da'û ve'd-Deva'û)*, İstanbul: İlke Yay.
- FOLKMAN, S. Lazarus R. S. & Dunkel-Schetter, C. & De Longis, A. & Gruen, R. J. (1986). "Dynamics of A Stressful Encounter: Cognitive Appraisal, Coping, and Encounter Outcomes", *Journal of Personality and Social Psychology*, vol. 50, s. 992-1003.
- FOSTER, R. J. (1992). *Prayer: Finding the Heart's Truth*, San Francisco: Harper Press.
- HİLL, Peter C. & Hood, Ralph W. (1999). *Measures of Religiosity*, Birmingham: Religious Education Press.
- İbn Haldun, (1991). *Mukaddime*, çev. Süleyman Uludağ, İstanbul: Dergâh Yay.
- JAMES, William (1902). *The Varieties of Religious Experience (A Study in Human Nature)*, ed. Martin E. Marty, New York: Penguin Books.
- JUNG, Carl Gustav, ts. *Psychology and Religion*, New York: Yale University Press.
- KARASAR, Niyazi (1994). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Ankara: Hacettepe-Taş Kitapçılık.
- LARSON, D. B. & Larson, S. B. (2003). "Spirituality's Potential Revelance to Phsyical and Emotional Health: A Brief Review of Quantitative Research", *Journal of Psychology and Theology*, vol. 31(1), pp. 37-51.
- LUCKOW, A., Ladd, K.L., Spilka, B., McIntosh, D.N., Parks, C., ve LaForett, D. (1997). *The structer od Prayer*, (Yayınlanmamış Eser), Universty of Denver, Denver: CO.
- MCCULLOUGH, M. E. (1995). "Prayer and Health: Conceptual Issues, Research Review, and Research Agenda", *Journal of Psychology and Theology*, vol. 23(1), pp. 15-29.
- MEADOW, M. J. & Kahoe, R. D. (1984). *Psychology of Religion: Religion in Individual Lives*, New York: Harper and Row.
- PHİLLİPS, D. Z. (1965). *The Concept of Prayer*, London: Routledge & Kegan Paul.
- POLOMO, M. M. & Pendleton, B. F., (1991). "The Effects of Prayer and Prayer Experiences on Measures of General Well-Being", *Journal of Psychology and Theology*, vol. 19, pp. 71-83.
- SENCER, Muzaffer (1989). *Toplumbilimlerinde Yöntem*, İstanbul: Beta Basım-Yayın.
- TARHAN, Nevzat (2009). *İnanç Psikolojisi*, İstanbul: Timaş Yay.
- YAVUZ, Hilmi (2009). "Duanın Antropolojisi", *İslâm'ın Zihin Tarihi*, İstanbul: Timaş Yay., ss. 216-218.
- WIERZBICKA, Anna (1994). "What is Prayer? In Search of a Definition", ed. L. B. Brown, *The Human Side of Prayer (The Psychology of Praying)*, Birmingham: Religious Education Press, ss. 25-46.